

Το μέλλον των προοδευτικών δυνάμεων σε έναν Κόσμο σε Κρίση

Σε ευχαριστώ πολύ Daniel και Summer.

Και ευχαριστώ το Harvard Kennedy School, το Center for European Studies, το Institute of Politics και το Center for Public Leadership για την σημερινή πρόσκληση.

Νομίζω ότι δεν θα εκπλήξω κανένα εδώ αν πω ότι η συζήτηση που κάνουμε σήμερα, είναι πιο αναγκαία από ποτέ.

Τα τελευταία χρόνια βλέπουμε τις προοδευτικές δυνάμεις να υποχωρούν στις ΗΠΑ και στην Ευρώπη και να χάνουν την παραδοσιακή τους υποστήριξη από τα λαϊκά στρώματα.

Την ίδια στιγμή βλέπουμε την Ακροδεξιά να κερδίζει επικίνδυνα έδαφος, λαμβάνοντας τη στήριξη στρωμάτων που παραδοσιακά ψήφιζαν αριστερά.

Αυτή όμως η τάση είναι συνδεδεμένη με ένα ευρύτερο φαινόμενο ενίσχυσης της ακτινοβολίας και της ισχύος αυταρχικών ηγετών και καθεστώτων, σε παγκόσμια κλίμακα.

Θεωρώ ότι τα δύο αυτά φαινόμενα είναι συνδεδεμένα.

Σε έναν κόσμο όπου οι ΗΠΑ είναι η πιο ισχυρή δύναμη, αλλά δεν έχει την ηγεμονία, τα μοντέλα του αυταρχικού καπιταλισμού που βλέπουμε να ενισχύονται στην οικονομία, όπως η Κίνα, ή να νικάνε σε γεωπολιτικό επίπεδο, όπως η Ρωσία, γίνονται ελκυστικά.

Με άλλα λόγια, δεν είναι πια ταμπού για μεγάλα κομμάτια των δυτικών κοινωνιών να θεωρούν ότι ο δυτικός καπιταλισμός θα γίνει πιο ισχυρός και θα εξυπηρετεί καλύτερα τα συμφέροντά τους αν οικειοποιηθεί στοιχεία από αυτά τα συστήματα και αν αφήσει πίσω του μέρος των δημοκρατικών θεσμών και δικαιωμάτων, που «αποτελούν βαρίδια».

Παράλληλα, στο επίπεδο των πολιτικών μας συστημάτων θα ήθελα να εστιάσω σε δύο βασικές, κατά τη γνώμη μου, αιτίες στις οποίες οφείλεται η απομάκρυνση των λαϊκών στρωμάτων από τις προοδευτικές δυνάμεις.

Στη σταδιακή μετατόπισή αυτών των δυνάμεων προς τα δεξιά και στο γενικευμένο αίσθημα ανασφάλειας που προκάλεσαν οι αλληπάλληλες κρίσεις.

Θεωρώ, κατ' αρχήν ότι αρχίζοντας από τη δεκαετία του '90 ένα μεγάλο μέρος των λαϊκών στρωμάτων επένδυσε στο λεγόμενο «τρίτο δρόμο» και τη λογική ότι το Δημοκρατικό Κόμμα στις ΗΠΑ και τα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα στην Ευρώπη, μπορούσαν να διαχειριστούν την παγκοσμιοποιημένη οικονομία προς όφελός τους.

Ωστόσο, όπως φάνηκε, η υιοθέτηση νεοφιλελεύθερων οικονομικών επιλογών, όπως οι συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου που δεν προστάτευαν αποτελεσματικά τους εργαζόμενους, η απορρύθμιση των αγορών, η ενίσχυση του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου και οι ιδιωτικοποιήσεις, οδήγησαν σε επιτάχυνση της αποβιομηχάνισης και αύξηση των ανισοτήτων. Οπότε ήδη πριν την οικονομική κρίση που αρχίζει με τη Lehman Brothers, υπάρχει η αίσθηση σε μεγάλο μέρος των λαϊκών στρωμάτων ότι δεν υπάρχει ουσιαστική διαφορά ανάμεσα στα κεντροαριστερά και κεντροδεξιά κόμματα.

Πολλοί παρέμειναν να στηρίζουν τη προοδευτική επιλογή, κυρίως για λόγους ιδεολογικούς ή ταυτοτικούς, αλλά η οικονομική προοπτική που κρίνει συνήθως τις εκλογικές αναμετρήσεις δεν ήταν ριζικά διαφορετική για τα πλατιά λαϊκά στρώματα.

Έτσι σιγά σιγά μεγάλο μέρος του λαϊκού κόσμου είτε απομακρύνθηκε από από οτιδήποτε τους έμοιαζε συστημικό, είτε το πήρε απόφαση ότι δεν υπήρχε λόγος να μείνει αφοσιωμένο στις προοδευτικές δυνάμεις και θα μπορούσε με ευκολία να δοκιμάζει και άλλες επιλογές.

Από το 2008 και μετά μπαίνουμε σε μια άλλη εποχή, πολλαπλών και αλληλένδετων κρίσεων που οδήγησαν σε μια βαθύτατη αμφισβήτηση των δυνατοτήτων των δυτικών κρατών, όχι μόνο να κάνουν την ζωή των πολιτών τους καλύτερη, αλλά ακόμα και να προστατέψουν τα κεκτημένα τους.

Πρώτα η παγκόσμια και ευρωπαϊκή οικονομική κρίση.

Μετά η προσφυγική-μεταναστευτική κρίση.

Παράλληλα, μια τεράστια κρίση ασφάλειας που αποδυναμώνει το παγκόσμιο κύρος των ΗΠΑ και της Δύσης γενικότερα. Και αφορά την αποτυχία των δυτικών πολιτικών στο Ιράκ, στο Αφγανιστάν, στη Λιβύη, στη Συρία, στο Ισραήλ και στην Παλαιστίνη και πιο πρόσφατα στην Ουκρανία.

Μετά, μια κρίση παγκόσμιας πανδημίας.

Και παράλληλα, μια ενεργειακή κρίση που οδηγεί σε κρίση ακρίβειας.

Και βέβαια, όλα αυτά εκτυλίσσονται στο πλαίσιο μιας ευρύτερης κλιματικής κρίσης.

Μπαίνουμε, λοιπόν, το 2008 σε μια εποχή γενικευμένης ανασφάλειας.

Απέναντι σε αυτές τις αλληπάλληλες κρίσεις οι προοδευτικές δυνάμεις είτε δεν έμειναν πάντα πιστές στις αξίες τους, είτε αντιμετώπισαν με μεγάλη αμηχανία τις εξελίξεις.

Στην οικονομική κρίση, πολλές προοδευτικές δυνάμεις στην Ευρώπη υποστήριξαν ή ανέχθηκαν την επιβολή της γερμανικής συνταγής που προστάτευε τους τραπεζίτες και ενέτεινε τα ανισότητες.

Ενώ το Δημοκρατικό κόμμα στις ΗΠΑ, που για πρώτη φορά είχε σώσει την αμερικανική οικονομία και κρατούσε στα χέρια του τη Wall Street, δεν έκανε τίποτα για να περιορίσει τη δύναμή της ή να πληρώσουν αυτοί που έφταιγαν.

Στο προσφυγικό-μεταναστευτικό κάποιες δυνάμεις επιχείρησαν να δώσουν μια μάχη για μια ισορροπημένη πολιτική προστασίας συνόρων και ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλλά σύντομα υπέκυψαν ή ανέχτηκαν αντιμεταναστευτικές πολιτικές.

Απέναντι στην κλιματική κρίση, η πράσινη ατζέντα δεν προωθήθηκε στο πλαίσιο μιας δίκαιης μετάβασης, με αποτέλεσμα η αίσθηση των πιο αδύναμων πολιτών να είναι ότι τα βάρη πέφτουν επάνω τους και οι εταιρείες πλουτίζουν.

Στο δε ζήτημα του πολέμου, στην Ουκρανία και στη Παλαιστίνη, οι προοδευτικές δυνάμεις δεν κράτησαν μια στάση ενεργητικής υπεράσπισης τόσο της ειρήνης όσο και του διεθνούς δικαίου, αφήνοντας χώρο στην Ακροδεξιά να το πράξει στην περίπτωση της Ουκρανίας, με τον Πρόεδρο Τραμπ να βάζει νεοαποικιοκρατικούς όρους στο Κίεβο.

Σε γενικές γραμμές η μεγάλη εικόνα είναι ότι η αριστερά και οι προοδευτικές δυνάμεις σήμερα δεν εκπέμπουν μια ουσιαστική απάντηση απέναντι στο αίτημα των πολιτών για ασφάλεια, που να μπορεί ταυτόχρονα να συμπεριλάβει και τις προοδευτικές αξίες.

Έχουν σχεδόν παραδώσει το εγχείρημα αυτό, στη Δεξιά και την Ακροδεξιά.

Η ανάλυση της αριστεράς παραμένει θολή και πολύπλοκη, όπως στα αλήθεια πολύπλοκα είναι και τα ερωτήματα και οι προκλήσεις του σύγχρονου κόσμου.

Ωστόσο η Ακροδεξιά επιχειρεί να δώσει απλοϊκές απαντήσεις που μοιάζουν πιο ελκυστικές, αν και συνήθως είναι απατηλές.

Το ερώτημα είναι πώς μπορούμε να αναστρέψουμε αυτή τη πορεία ;

Θα επιχειρήσω να δώσω μια απάντηση βασισμένη σε τρεις άξονες:

Πρώτος άξονας, η κοινωνική δικαιοσύνη.

Οι προοδευτικές δυνάμεις πρέπει να επικεντρωθούν στην επιστροφή της βασικής αντίθεσης που διαχρονικά χαρακτήριζε τη διαχωριστική γραμμή αριστεράς - δεξιάς, που είναι η αντιμετώπιση των κοινωνικών ανισοτήτων και η αποκατάσταση της κοινωνικής συνοχής.

Αυτό σημαίνει σύγκρουση στο πλαίσιο μιας αντιολιγαρχικής λογικής.

Ειδικά σε μία περίοδο που ολιγάρχες ιδιοκτήτες επιχειρούν όχι μόνο να επεκτείνουν τον πλούτο τους και να ελέγξουν τις κυβερνήσεις, αλλά να αντικαταστήσουν την εκτελεστική εξουσία.

Θέλω όμως να είμαι σαφής.

Μια τέτοια σύγκρουση μπορεί να ξαναφέρει κοντά μας τα λαϊκά στρώματα μόνο αν δίνει μια οικονομική προοπτική για το μέλλον τους και το μέλλον των παιδιών τους.

Άρα σε μια περίοδο που η ακροδεξιά και άλλες αντισυστημικές δυνάμεις επιχειρούν να αποδυναμώσουν κάθε κρατικό και κοινοβουλευτικό θεσμό με ισοπεδωτικά και απλοϊκά επιχειρήματα, η αριστερά πρέπει να παλεύει για την αναβάθμιση των θεσμικών λειτουργιών του κράτους.

Να δίνει μάχες για τον κοινωνικό και αναδιανεμητικό ρόλο του κράτους, αλλά και για τον αναπτυξιακό και ρυθμιστικό του ρόλο, καθώς και την στήριξη των υγιών δυνάμεων της οικονομίας.

Χρειαζόμαστε, λοιπόν, έναν προοδευτικό οικονομικό πατριωτισμό που να αξιοποιεί με βιώσιμο τρόπο τις εθνικές μας δυνατότητες και τα συγκριτικά μας πλεονεκτήματα σε ανθρώπινο δυναμικό, φυσικούς πόρους, παράλληλα με την ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών σε μια ψηφιακή εποχή.

Και να οδηγεί σε πολιτικές εμπορίου που να προστατεύουν μεν τα συμφέροντα των εργαζομένων μας, αλλά χωρίς να οδηγούν σε εμπορικούς πολέμους και την παγκόσμια ανασφάλεια που παρακολουθούμε.

Χρειαζόμαστε μια πολιτική που να μην βασίζεται στο αφήγημα των ελίτ, όπου - όπως λέει ο Michael Sandel - αξία έχουν μόνο όσοι καταφέρνουν να γίνουν επιστήμονες ή διευθυντές.

Αλλά στο πλαίσιο μιας λογικής που στηρίζει την δημόσια παιδεία σε όλα τα επίπεδα και αποδίδει εργασιακή και κοινωνική αξιοπρέπεια σε κάθε επαγγελματική κατηγορία.

Όπως λέει ο Ενρίκο Λέττα, πρέπει να κατοχυρώνουμε την ελευθερία της παραμονής των πολιτών όπου διαμένουν και ιδίως στην περιφέρεια, με ορους αξιοπρέπειας.

Αντί να βοηθάει μόνο όσους μπορούν να ασκήσουν την ελευθερία, να μετακινούνται μεταξύ Νέας Υόρκης και Λος Άντζελες ή Βερολίνου και Λονδίνου.

Δεύτερος άξονας, οι προοδευτικές δυνάμεις πρέπει να οικειοποιηθούν την έννοια της ανθρώπινης ασφάλειας, σε μια εποχή πολυκρίσεων και αποσταθεροποίησης.

Αυτό σημαίνει να προτάξουμε την σημασία της κρατικής ανθεκτικότητας, της επιστημονικής τεκμηρίωσης και των αποτελεσματικών πολιτικών για την αντιμετώπιση προκλήσεων όπως είναι η προώθηση της παγκόσμιας και περιφερειακής ειρήνης, η κλιματική κρίση, οι πανδημίες και η διαχείριση προσφυγικών και μεταναστευτικών ροών.

Και να ξαναφέρουμε στο προσκήνιο αξίες και ανάγκες ξεχασμένες, ή παραμελημένες.

Πρώτα από όλα την ανάγκη για προστασία της ανθρώπινης ζωής με ισχυρά συστήματα υγείας και κοινωνικής πρόνοιας.

Την ανάγκη να πρωτοστατήσουμε ώστε η Ευρώπη να αποτελέσει όχι μόνο δύναμη αποτροπής, αλλά και δύναμη ειρήνης και σταθερότητας.

Την ανάγκη να βρούμε μια ισορροπία στο προσφυγικό/μεταναστευτικό, που να προστατεύει τα σύνορα αλλά και τα ανθρώπινα δικαιώματα, απέναντι σε λογικές ξενοφοβίας.

Και τέλος την ανάγκη να προωθήσουμε τη δίκαιη μετάβαση στην πράσινη ατζέντα με τρόπο που δεν θα ρίχνει δυσανάλογα βάρη στους πολίτες αλλά σε όσους κατέχουν το πλούτο και ταυτόχρονα μολύνουν περισσότερο τον πλανήτη.

Ο συνδυασμός του πρώτου και του δεύτερου άξονα έχουν κατά τη γνώμη μου έναν κοινό παρονομαστή : Την επιθετική φορολόγηση του μεγάλου πλούτου.

Αν αυτό δεν αποτελέσει ξεκάθαρα τη πρωταρχική επιδίωξη των αριστερών και προοδευτικών δυνάμεων, δεν θα καταφέρουν ούτε να διαφοροποιηθούν από τη δεξιά ούτε να δημιουργήσουν μια ρεαλιστική προσδοκία εναλλακτικής διακυβέρνησης που θα αλλάξει τη ζωή των ανθρώπων.

Τρίτος άξονας πρέπει να είναι η διεθνής συνεργασία και συντονισμός για τη δημοκρατία και τη δικαιοσύνη.

Απέναντι στις αυταρχικές και εθνικιστικές πολιτικές που διαβρώνουν τις δημοκρατίες μας.

Θεωρώ ότι και ο Πρόεδρος Μπάιντεν και ο Καγκελάριος Σολτς προώθησαν κάποιες σωστές πολιτικές μετά την κρίση.

Αλλά οι θέσεις τους βασίζονταν στην παροχή υπηρεσιών και στήριξης στους πολίτες, χωρίς όμως κάποιο ευκρινές κοινωνικό όραμα που να συνενώνει τις πολιτικές αυτές σε κάποιους μακροπρόθεσμους στόχους.

Κανένα όραμα με το οποίο να μπορούν να ταυτιστούν μεγάλα τμήματα της κοινωνίας για την επόμενη δεκαετία.

Την ίδια στιγμή, η ακροδεξιά δημιουργεί την εικόνα ότι έχει σχέδιο για το παρόν και το μέλλον. Όσο τρομακτικό και επικίνδυνο και αν ακούγεται, παρουσιάζεται να έχει ένα σχέδιο για τη διαμόρφωση των κοινωνιών μας, με το οποίο ταυτίζονται κυρίως λαϊκά στρώματα.

Και έχει χτίσει ένα κίνημα.

Παρότι βασίζεται στο εθνική περιχαράκωση και σε μια λογική εθνικής υπεροχής, οι δυνάμεις της συνεργάζονται σε ευρωπαϊκό όσο και σε διεθνές επίπεδο.

Πότε ο Μπάνον, πότε ο Μασκ, επιχειρούν να συντονίσουν τις δυνάμεις της Ακροδεξιάς, και δεν διστάζουν ακόμη και να παρεμβαίνουν στα εσωτερικά τρίτων κρατών, όπως δεν διστάζει πολλές φορές να πράττει και η Ρωσία.

Αποτελεί τεράστια αντίφαση ότι, αντιθέτως, δεν υπάρχουν σήμερα σοβαρές πρωτοβουλίες συντονισμού των προοδευτικών δυνάμεων σε παγκόσμιο επίπεδο και ιδίως στη δύο πλευρές του Ατλαντικού.

Σας θυμίζω ότι πριν 25-30 χρόνια συνεργαστήκαμε μαζί μετά το Σιάτλ, στη Γένοβα στη Φλωρεντία και στο Πόρτο Αλέγκρε σε ένα τεράστιο κίνημα που στάθηκε κατά της νεοφιλεύθερης παγκοσμιοποίησης που οδήγησε στην παγκόσμια κρίση, και κατά του πολέμου στο Ιράκ που οδήγησε σε καταστροφή.

Σας θυμίζω ότι σταθήκαμε μαζί κατά της εξουσίας της Wall Street και των τραπεζιτών που μας οδήγησαν στην κρίση, πριν 15 χρόνια.

Με το κίνημα Occupy Wall street στις ΗΠΑ και το κίνημα των πλατειών ενάντια στη λιτότητα στην Ευρώπη.

Σήμερα, λοιπόν, χρειαζόμαστε ένα τρίτο κίνημα, αυτή τη φορά για Δικαιοσύνη και Δημοκρατία.

Που θα σταθεί απέναντι στη διεύρυνση των ανισοτήτων, τον αυταρχισμό και τον εθνικισμό.

Τον πόλεμο και τον ρατσισμό.

Απέναντι στη χειραγώγηση της γνώσης και της πληροφόρησης μέσα από τον έλεγχο της τεχνικής νοημοσύνης, απέναντι στη καταστροφή του πλανήτη και της ζωής, απέναντι στην ανεξέλεγκτη δράση των πολυεκατομμυριούχων σε βάρος της μεγάλης πλειοψηφίας, σε κάθε μήκος και πλάτος του πλανήτη.

Σας ευχαριστώ πολύ